

اَوْرَتِ هِلْمِ

زندگی و آثار
فرانتس لیست

Shiraz-Beethoven.ir

ترجمه: فرامرز نجد سمیعی

نشر نیروز

تهران - ۱۳۸۷

۹۷۸۴۴۴۴۴۴۴۴

فهرست

۷	مقدمه مولف
۱۱	کودکی و نوجوانی
۲۵	سالهای آموزش
۲۸	نابغه
۳۳	معلم پیانو در پاریس
۴۰	شیرمرد سالنها
۵۰	ماری داگو
۵۹	سالهای زیارت
۷۷	نوازنده‌ای چیره‌دست و بی‌نظیر
۸۳	بزرگترین نوازنده چیره‌دست در تمام دوران
۸۹	سلطان کناره می‌گیرد
۱۰۰	سالهای وایمار
۱۱۰	ساخته‌های وایمار
۱۲۳	لیست و شاهزاده خانم
۱۳۹	ریشارد واگنر و لیست
۱۵۱	پی‌آمد وایمار و رم
۱۶۰	آخرین سالها

مقدمه مولف

امروزه نوشتن درباره فرانتس لیست کاری فریبنده و در عین حال پیچیده است. در گذشته وضع فرق می‌کرد، زیرا یک دهه پس از مرگ استاد، افسانه‌ای ساخته و به دقت آراسته شده وجود داشت که کسی تردیدی در آن نداشت و تمام مدارک برای نویسندگان آماده و از پیش ساخته شده بود که حتی آماده بلع در جای خود قرار داشتند و فقط کافی بود تا از خود پذیرایی کنند.

بدین ترتیب مطالب فوق‌العاده‌ای در مورد لیست به وجود آمد که استوار بر این افسانه‌ها بود. سپس اولین تردیدها بروز کرد که آیا حقیقتاً نیز همین طور بوده که توصیف شده است؟ بعد مقالات و مطالب در مورد لیست به طور قابل ملاحظه‌ای نقصان یافت. البته تغییرات معنوی زمان و سلیقه موسیقی وابسته به آن در این قضیه سهیم بوده است.

سکوت در مورد لیست در اثر انتشار تعدادی کتاب با اهمیت، در سالهای ۳۰ شکسته شد: خاطرات شاهزاده خانم "ماری داگو"، مکاتبات شاهزاده خانم بالیست و نامه‌های لیست به فرزندانش چاپ

و منتشر می‌شود. ضمناً دو اثر که جامع‌ترین آثار در مورد لیست تا به امروز است توسط "پترراب" ۱ و "ارنست نیومن" ۲ به ترتیب تحت عنوانهای «زندگی لیست» و «لیست انسان فوق‌العاده» انتشار یافته است که دومین اثر تا امروز گزیده‌ترین نقد در افسانه لیست باقی مانده است.

این دو اثر از ۱۹۳۰ تا ۱۹۵۵ تقریباً از سایر آثار متمایز هستند. پس از آن توجه به فرانتس لیست دوباره روح می‌گیرد و باعث یک سری نگاه‌شسته جدید می‌شود که بخشی از آنها مورد اشاره قرار گرفته است. تکامل موسیقی نیز این ابراز توجه را تغذیه کرده است. انسان لیست را به عنوان نوآور می‌شناسد و در سالنهای کنسرت برخی از آثارش که مدتها مورد بی‌اعتنایی قرار گرفته بود، مجدداً اجرا می‌شوند. مجامع لیست دوباره فعال می‌شوند (خصوصاً به لطف "هامفری سیرل" ۳، آهنگساز انگلیسی) و چاپ جدیدی از آثار انتشار می‌یابد. با وجود اینکه هنوز کار زیادی باقی است، انسان به تدریج به تصویر متعادلی از موسیقی لیست دست پیدا می‌کند.

انسان در مسایل شخص لیست اصولاً پیشرفتی نمی‌کند. تردید در مورد افسانه‌ها هم چنان باقی می‌ماند و در سال ۱۹۶۷ با انتشار کتاب جالب توجه "امیل هاراستی" ۴ تحت عنوان "فرانتس لیست"، شدت بیشتری پیدا می‌کند. اما در مقابل آن همواره چهره یک پارچه از سنگ لیست، این کشیش فرانسیسکایی خوش قلب، بدان صورت که تا سال ۱۹۳۰ بدون استثناً به نمایش گذاشته می‌شد، قرار دارد. امروز نیز انسان مانند گذشته عموماً گواهیهای ضد و نقیض را که البته شاهزاده

1- Raabe, Peter

2- Newman, Ernest

3- Searle, Humphrey

4- Haraztti, Emile

خانم "کارولینه فون ساین - ویتگن اشتاین"^۱ و نفوذش برای آنها تدارک لازم را فراهم ساخته است، ندیده می‌گیرد.

تصویر از ریخت افتاده سلف او شاهزاده خانم «داگو» که «کارولینه» (البته با اجازه لیست) آن را اندیشمند و حيله گر جلوه داده است نیز اصلاح نمی‌شود. از آنجا که در این «کمدی - تراژدی» اظهارات سه بازیگر اصلی همواره آمیخته‌ای از واقعیت و ابداعات را در خود داشته، نتیجه‌گیری مشکل و گاه تقریباً غیرممکن است.

همین تصویر تیره از شکل و شمایل لیست مرا دقیقاً اسپرو و مسحور خود کرده بود. شخصیت این مرد ما را در مقابل چیستان بزرگی که من کوشیده‌ام آن را حل کنم، قرار می‌دهد. برای من از قبل روشن بود که حل این مساله چه در این جا و چه در جای دیگر می‌تواند تکمیل کننده باشد. تصویری که از لیست در این جا پدید می‌آید، سیاه، سفید و خاکستری نیست. تصویری است به وجود آمده از سایه‌های زیاد که درست مثل منش او از متمایزترین عناصر و صفات غالباً متضاد یکدیگر، شکل گرفته است.

موضوع در واقع از این قرار است: هر یک از شرح احوال نویسان و مفسران این انسان فوق‌العاده و آهنگساز، او را همان گونه جلوه‌گر می‌سازد که خود میل دارد. کافی است که فقط همان منبع و ماخذ، و تاییده‌ای که تصویر مورد آرزویش را به دست می‌دهد، نقل قول کند. بدین ترتیب «ارنست نیومن» مورد ظن است که در واقع به نفع قهرمان خود واگنر، قصد «حقیر کردن» شکل و شمایل لیست را داشته است. کتاب «نیومن» به قدری اهریمنی است که خود را فقط روی

خصوصیات اخلاقی منفی لیست متمرکز می‌سازد. از سوی دیگر اولین و قدیمی‌ترین شرح احوال جامع که «لینارامان» با نظر و همکاری شاهزاده خانم ساین - ویتگن اشتاین تدوین کرده، کوششی است گمراه‌کننده برای جلوه دادن استاد به عنوان یک فرشته.

مثل بیشتر مواقع واقعیت در این سو و آن سو نیست، بلکه در وسط است. اما اگر انسان در پی نکته‌ای باشد که مثلاً در حد فاصل میان «لینارامان» و «ارنست نیومن» قرار داشته باشد و جدا از آن لیست را بی‌طرفانه و با دیدی تازه به عنوان انسانی با ضعفهای بشری که نباید مخفی یا بزرگ جلوه داده شود، مدنظر قرار دهد، نتیجتاً به این واقعیت دست نمی‌یابد. به علاوه لیست فقط در چهارچوب دوره خودش قابل درک است: به عنوان زاده و قربانی عصر خود، در حالی که واژه قربانی در مجموع به هیچ وجه از نظر مفهوم در ذهن مبالغه‌آمیز نیست.

کودکی و نوجوانی

نزدیک «ایزن شتات»^۱ در «بورگن لند»^۲ نه چندان دور از «پرس بورگ»^۳ و فقط چند ساعتی فاصله از وین با اسب، دهکده «رادینگ»^۴ - به زبان مجاری «دوبرژان»^۵ - قرار داشت. مع ذلک این دهکده در قلمرو «اودن بورگ»^۶ - به زبان مجاری «زوپرون»^۷ می توانست دقیقاً در پشت کره ماه باشد، چون به کلی از دنیای بزرگ پرت افتاده بود. این دهکده دور از جاده های بزرگ قابل رفت و آمد در یک چشم انداز خاکستری رنگ قرار داشت که در سده گذشته فقط یک راه باریک ماسه ای به آن منتهی می شد.

فرانتس لیست در ۲۲ اکتبر ۱۸۱۱ در آنجا متولد شد و ۹ سال اول زندگی اش را در رادینگ گذراند. او با پدرش «آدم»^۸ و مادرش «ماریا آنا»^۹ در بزرگترین خانه دهکده زندگی می کرد - این موضوع اهمیت چندانی نداشت، چون که سایر خانه های دهکده چیزی بیشتر از یک کلبه نبودند.

1- Eisenstadt

2- Burgenland

3- Pressburg

4- Rading

5- Doborjan

6- Ödenburg

7- Sopron

8- Liszt Adam

9- Liszt Maria Anna

«آدم لیست» مهم‌ترین فرد در محل بود: او پیشکار یا دقیق‌تر، مباشر گوسفندداری خانواده شاهزاده «استرهاتسی»^۱ بود که در این بخش از مجارستان قلمروی بزرگی داشت. «آدم لیست» مانند پدرش بسیار جوان بود که به خدمت «استرهاتسی» در آمد. او به دلیل فعالیت فوق‌العاده‌ای که داشت از ولایت به «ایزن شتات» مقر اصلی حکومت خاندان «استرهاتسی» فرا خوانده شد. این تازه کار با استعداد در آنجا توانست هم خود را صرف موسیقی کند که بزرگترین خواسته قلبی اش بود: او به عنوان نوازنده ویولنسل در کنسرت‌هایی که در «ایزن شتات» و نزدیک قصر «استرهاتسی» اجرا می‌شد، شرکت می‌کرد.

البته «آدم لیست» دوره شکوه و جلال دسته ارکستر استرهاتسی را زمانی که تحت سرپرستی «یوزف هایدن» بود، به چشم نمی‌بیند. «هایدن» ساخته‌های بیشماری برای این ارکستر تدوین کرد و در طول ۳۰ سال خدمت، به «ایزن شتات» کوچک مفهومی جهانی بخشید. پس از مرگ «نیکلاوس یوزف^۲ استرهاتسی» شاهزاده پیر (۱۹۷۰) «آدم» به مرخصی فرستاده می‌شود، چون حکمران جدید شاهزاده «پاول آنتون»^۳ موسیقی را تقریباً حذف کرده بود. با این وصف جانشین او شاهزاده «نیکلاوس» (۱۸۳۳-۱۷۶۵) سنت گسسته شده موسیقی را، هر چند باشکوه کمتر، ادامه می‌دهد. او در سال ۱۸۰۴ وظیفه رهبری ارکستر را به «یوهان نپموک هومل»^۴ آهنگساز و نوازنده چیره دست پیانو، واگذار می‌کند. «هومل» از کودکی نزد موتسارت تعلیم دیده و به عنوان نابغه پیانو سروصدای زیادی به راه انداخته

1- Esterhazy, Michael

2- Esterhazy, Nikolaus Joseph

3- Esterhazy, Paul Anton

4- Hummel, Johann Nepomuk

بود. او تا سال ۱۸۱۱ در دسته ارکستر «استرهاوسی» می ماند. از شاهزاده دست و دل باز و عاشق زرق و برق هنرمندان زیادی دیدن می کنند و در زندگی موسیقی دربار او سهیم می شوند.

«آدم لیست» ابتدا در سال ۱۸۰۵ به «ایزن شتات» منتقل می شود. ادعای «لینا رامن» شرح احوال نویسنده فرانتس لیست (و سایر کسانی که به شرح احوال نوشته شده او متکی هستند) در مورد این که «آدم» با «هایدن» دوست بوده است، به نظر سؤال انگیز است. هایدن در سال ۱۷۹۰ به وین نقل مکان می کند و کمی بعد به خاطر فزونی ضعف پیری تقریباً به کلی خود را از دنیای فعال موسیقی کنار می کشد. تا چه حد «آدم لیست» با «هومل» دوستی داشته است، قابل تشخیص نیست. از یک سو گفته می شود که «آدم لیست» چنان تحت تاثیر پیانو نوازی «هومل» قرار می گیرد که سرانجام به پیانو رو می آورد و از سوی دیگر این تاثیر به قدری تسخیرکننده است که او از پیانو نوازی دست بر می دارد. هر چه باشد: «آدم لیست» به نظر می رسد که نبوغ موسیقی داشته است و اگر شرایط مالی برای فراگیری کفایت می کرد، با میل موسیقیدانی حرفه ای می شد. پسر بعدها به رویاهای پدر تحقق می بخشد.

در هر حال «آدم لیست» وظایف خشک اداری خود را در «ایزن شتات» چنان با موفقیت انجام می دهد که کمی بعد به سلسله مقامات اداری می پیوندد. در سال ۱۸۱۰ به «رادینگ» منتقل می شود، با وجود این که دلش همواره به دنبال شکوه و جلال زندگی درباری است. او با «ماریا آنالاگر»^۱، دختر مالک یک خرازی، اهل «کرمس»^۲ در